

سرمایه گذاری خارجی و اشتغال آفرینی:

بررسی کاربردی

تجربه اتحادیه

اروپا

دکتر احمد سیف

پس از سالها تزلزل و بی تصمیمی، سرانجام رهبران اتحادیه اروپا پذیرفتند که بیکاری در اتحادیه اروپا مشکلی بسیار جدی است که باید مورد توجه خاص سیاست پردازان قرار گیرد. بیکاری گسترده، گذشته از همه بیآمدهای نامناسبی که بر سطح رفاه اجتماعی دارد نه فقط نشانگر تلف شدن قابلیت ها و مهارت های انسان هاست بلکه تأمین مالی بیکاری برای شمار قابل توجهی از کشورهای اتحادیه اروپا به صورت یک مشکل جدی مالی عمومی آنها درآمده است. در مقطعی، حتی صحبت بر سر این بود که با این سطح بیکاری، به کار گرفتن پول واحد یورو، با مخاطرات بسیار روبرو خواهد شد. نظریات مختلفی درباره چگونگی تخفیف میزان بیکاری وجود دارد. برای نمونه، نخست وزیر بریتانیا، تونی بلر، از «بازار انعطاف پذیر کار» سخن می گوید که به عقیده او می تواند، زمینه ساز بیرون رفتن اقتصاد اتحادیه از وضعیت کنونی باشد.

از آنجا که در اتحادیه اروپا، بطور متوسط از هر ۹ کارگر، یک تن بیکار است، پس سیاستی تازه لازم است تا این مشکل تخفیف یابد. از سوی دیگر، با جهانی شدن تولید و تجارت، سیاست اقتصادی کینزی هم - که در میان سیاست پردازان امروزی مقبولیتی ندارد - نمی تواند مددکار باشد. در نتیجه آنچه باقی می ماند یافتن یک راه حل بازار نگر برای رفع یا تخفیف مشکل بیکاری است. یک راه حل احتمالی که بویژه مورد توجه خاص سیاست پردازان انگلیسی است، کوشش برای جلب سرمایه گذاری مستقیم خارجی است. این سیاستی است که دولت انگلستان در بیست سال گذشته تعقیب کرده و در هر فرصتی هم که پیش بیاید، دیگران را نیز به پیروی از همین سیاست تشویق می نماید. از دیدگاه مدافعان این استراتژی اقتصادی، اگر برای جلب شرکت های فراملیتی، پرداخت یارانه یا اعطای تخفیف مالیاتی لازم باشد، تردیدی نیست که باید این امکانات از سوی دولت ها فراهم شود. آنچه اهمیت دارد این است که سرمایه گذاری خارجی، ایجاد اشتغال می کند و با توجه به بیکاری گسترده، این وجه جلب سرمایه گذاری مستقیم خارجی اهمیت خاصی پیدا کرده است.

از سوی دیگر، رشد حیرت انگیز میزان سرمایه گذاری مستقیم خارجی در دو سه دهه گذشته، بررسی آن را در محافل دانشگاهی به صورت یکی از موضوعات بسیار داغ در آورده است. هفته و ماهی نیست که وجهی از آن مورد بازبینی و بررسی قرار نگیرد. این که انگیزه و هدف شرکت ها از این نوع سرمایه گذاری چیست یا بر پیشرفت تکنولوژیک در کشورهای میزبان چه تأثیراتی خواهد داشت، موضوعاتی بحث برانگیز است که بررسی آنها در این نوشته مدنظر ما نیست.^۲ به اشاره می گویم و می گذرم که گاه، مدافعان جلب سرمایه گذاری مستقیم خارجی، از تلفیق آمال و آرزو با واقعیات زندگی، تصویری به دست می دهند که ضرورتاً و همیشه واقعیت ندارد. با این همه، اگر چه همگان، به اشتغال آفرینی این نوع سرمایه گذاری ها باور دارند و در مباحثات از آن بهره می گیرند، ولی، تاکنون، تا آنجا که نگارنده می داند، برای تعیین میزان اشتغال زایی احتمالی، بررسی کاربردی انجام نگرفته است. به سخن دیگر، همگان از این پی آمد مثبت سرمایه گذاری مستقیم خارجی سخن می گویند، ولی یک بررسی تجربی آماری در تأیید این پیش گزاره در دست نیست. بسیاری از دولت ها و حتی در مواردی اتحادیه های کارگری از اعطای امتیازات ویژه به شرکت های سرمایه گذار، حمایت می کنند و در موارد متعددی، گذشته از پرداخت یارانه های قابل توجه، حتی اتحادیه های کارگری نیز قرارداد منع اعتصاب امضا کرده یا وعده عدم درخواست افزایش میزان مزد را پشتوانه قول و قرارهای دولتی نموده اند.

تردیدی نیست که سرمایه گذاری خارجی بر اقتصاد کشور میزبان اثرات فراوانی خواهد داشت ولی با توجه به میزان بیکاری در اتحادیه اروپا آنچه اهمیت روز افزونی یافته است، اشتغال آفرینی این نوع سرمایه گذاری هاست. اگر چه در اشتغال آفرینی سرمایه گذاری خارجی تردیدی نیست ولی هدف از این نوشته کوتاه، بر آورد کردن میزان این اشتغال آفرینی است. به عبارت دیگر، با توجه به سطح بیکاری، آیا اشتغال آفرینی سرمایه گذاری خارجی می تواند اهرم مؤثری برای کاهش میزان بیکاری باشد؟

جدول ۲- خلاصه آماری

کشور	تعداد پروژه	تعداد مشاغل	میزان سرمایه گذاری
بریتانیا	۱۷۵	۶۷۳۹۷	۲۵۳۴۳۴۱
آلمان	۹۴	۳۱۶۹۴	۷۳۲۸۷۸
فرانسه	۸۲	۱۸۳۷۹	۸۱۲۲۰۵
اسپانیا	۵۰	۱۵۹۵۳	۵۱۲۳۱۳
کل چهار کشور	۴۰۱	۱۳۳۴۲۳	۴۵۹۱۷۳۷

برای هر يك از این پروژه‌ها، گزارش سالانه، میزان سرمایه گذاری، و تعداد مشاغل ایجاد شده نیز موجود است. وانگهی در گزارش سالانه JETRO مشخص شده است که آیا سرمایه گذاری صادر در مالکیت ژاپنی‌ها بوده یا این که يك شرکت محلی، نیز در آن مشارکت داشته است.

مدل اقتصادسنجی

برای برآورد میزان اشتغال ایجاد شده مدل بسیار ساده‌ای را در نظر می‌گیریم. همانگونه که پیشتر گفتیم، تردیدی نیست که سرمایه گذاری خارجی، اشتغال آفرینی خواهد داشت ولی آنچه برای ما اهمیت دارد، برآورد کمی این رابطه است. به دیگر سخن، می‌کشیم به این پرسش پاسخ دهیم که بر اساس این اطلاعات آماری، به ازای يك میزان معین سرمایه گذاری در کشور میزبان ممکن است چه تعداد شغل ایجاد شود؟ در این نوشته، به بی‌آمدهای این بررسی برای تدوین سیاست اقتصادی برای نمونه، اینکه پرداخت یارانه به این شرکتها آیا توجیه اقتصادی دارد یا خیر نخواهیم پرداخت، علاوه بر این رابطه مقدری، همچنین بررسی می‌کنیم که آیا نوع مالکیت این پروژه‌ها (اینکه صادر در دست خارجی‌هاست یا اینکه به صورت پروژه‌های مشارکتی است) در شمار مشاغل که ایجاد خواهد شد، تأثیری دارد یا خیر؟ برای پاسخگویی به این پرسشها گذشته از بررسی این وضع در هر يك از این کشورهای میزبان، مجموعه پروژه‌ها را نیز در نظر خواهیم گرفت.

$$Jobs_i = f(K_i, J, V_i)$$

معادله بالا يك معادله کلی است که بیانگر رابطه بین مشاغل (jobs) و میزان سرمایه گذاری (K) و شیوه مالکیت (JV) است. این رابطه را می‌توان به صورت يك مدل خطی،

ابتدا به آمارهای موجود درباره میزان بیکاری در کشورهای اتحادیه اروپا توجه کنیم.

جدول ۱- میزان بیکاری در اتحادیه اروپا در

۱۹۹۶، درصد نیروی کار

بلژیک	۱۰/۸	لوکزامبورگ	۳
دانمارک	۶/۸	هلند	۷/۲
آلمان	۹/۳	اتریش	۴/۶
یونان	۹/۸	پرتغال	۷/۴
اسپانیا	۲۲/۵	فنلاند	۱۶/۳
فرانسه	۱۱/۷	سوئد	۸/۸
ایرلند	۱۳/۵	بریتانیا	۸/۴
ایتالیا	۱۱/۸	متوسط اتحادیه اروپا	۱۱

مأخذ: Eurostat

فعال کاری نداریم که آمارهای رسمی درباره میزان بیکاری، اغلب رقم بیکاری را کمتر از واقع نشان می‌دهد ولی از جدول بالا پیداست که گرچه بیکاری در لوکزامبورگ بسیار ناچیز است ولی در اسپانیا، فنلاند و ایرلند با مشکل جدی بیکاری روبرو هستیم. با این همه، پرسش مورد نظر ما این است که آیا سرمایه گذاری مستقیم خارجی برای تخفیف این مشکل، راه حل مناسبی است؟ برای پاسخگویی به این پرسش، من ۴۰۱ مورد سرمایه گذاری مستقیم خارجی شرکت‌های ژاپنی را در چهار کشور اتحادیه اروپا در نظر گرفته‌ام. هدف از این بررسی مشخص ساختن دو نکته است:

- تخمین رابطه کمی بین میزان سرمایه گذاری و میزان اشتغالی است که ایجاد می‌شود؛
- تعیین اینکه در نتیجه سرمایه گذاری در این چهار کشور، یعنی در نتیجه این ۴۰۱ مورد سرمایه گذاری مستقیم چه تعداد شغل در این کشورها ایجاد شده است.

آمارها:

داده‌های آماری که در بخش بررسی کاربردی مورد استفاده نگارنده قرار گرفته است از سوی سازمان تجارت خارجی ژاپن (JETRO)^۳ جمع‌آوری شده و در گزارش سالانه این سازمان برای سال ۱۹۹۶ چاپ شده است. جدول ۲ خلاصه‌ای از این آمارها را به دست می‌دهد.

به شکل زیر نوشت:

$$Jobs_i = a_0 + a_1 K_i + a_2 J V_i + U_i$$

همانگونه که بیشتر گفتیم، انتظار این است که ضریب a_1 در همه موارد مثبت و از نظر آماری قابل اطمینان باشد. ولی آنچه برای ما مهم است، تعیین میزان این ضریب است که برای تخمین میزان مشاغل ایجاد شده، مورد استفاده قرار خواهد گرفت. برای انعکاس اثرات شیوه مالکیت، یک متغیر مجازی (U_i) را به کار می گیریم که برای مواردی که پروژه با مشارکت شرکت های کشور میزبان انجام گرفته، برابر با ۱ و در بقیه موارد مساوی صفر است.

نتایج کاربردی

نخست، وضع هر کشور میزبان را جداگانه بررسی می کنیم. تابع خطی بر آورده شده برای این کشورها چنین است:

$$Job_{UK} = 285.92 + 0.0078K - 100.33JV$$

t-value (7.96) (-0.808)
AdjRR=0.255F.stat.=32.61SEE=563.92DW=2.095APE=17.5%
Job_{UK}=271.31+0.0078K
t-value (8.04)
AdjRR=0.267F.stat.=64.69SEE=563.35DW=2.095APE=12.4%
Job_{Germany}=62.92+0.00979K+77.24JV
t-value (5.1) (1.287)
AdjRR=0.211F.stat.=13.46SEE=609.25DW=2.12APE=27.2%
Job_{Germany}=119.33+0.00963K
t-value (5.01)
AdjRR=0.205F.stat.=25.096SEE=611.42DW=2.12APE=20%
Job_{France}=179.46+0.00066K-52.15JV
t-value (2.94) (-0.472)
AdjRR=0.076F.stat.=4.37SEE=506.66DW=2.04APE=47.8%
Job_{France}=160.84+0.00065K
t-value (2.933)
AdjRR=0.085F.stat.=8.6SEE=504.19DW=2.04APE=34%
Job_{Spain}=110.32+0.0579K+177.06JV
t-value (7.72) (1.31)
AdjRR=0.58F.stat.=35.34SEE=443.61DW=2.16APE=16.8%
Job_{Spain}=167.96+0.0604K
t-value (8.24)
AdjRR=0.577F.stat.=67.93SEE=446.94DW=2.16APE=12.1%

بر اساس این نتایج باید به چند نکته توجه داشت:

شیوه مالکیت پروژه در هیچ یک از کشورها، تأثیر مهمی بر تعداد مشاغل ایجاد شده نداشته است.

همانطور که انتظار می رفت، بین میزان سرمایه گذاری مستقیم خارجی و اشتغال یک رابطه آماری

مثبت و معنی دار وجود دارد. ولی، میزان کمی آن در کشورهای مختلف فرق می کند.

بر اساس این برآوردها، اگر شرکت های ژاپنی در این کشورها یک میلیاردی دپو ندر سرمایه گذاری نمایند، میزان مشاغل ایجاد شده را به صورت زیر می توان تخمین زد:

بر آورده مشاغل ایجاد شده به ازای یک میلیارد دپوند	
سرمایه گذاری مستقیم خارجی	
آلمان	۲۷۹۲۷
اسپانیا	۱۴۷۳۸
بریتانیا	۷۸۰۰
فرانسه	۶۳۴۴

باید گفت که میزان متوسط سرمایه گذاری به ازای هر شغل با این برآوردها همخوان است. یعنی بر اساس آمارهایی که از آن استفاده کردیم، میزان سرمایه گذاری برای هر شغل در آلمان کمتر از دیگر کشورها و در فرانسه، به همین نحو، از دیگر کشورها بیشتر بوده است (یعنی، ۲۳۱۲۳ پوند در آلمان و ۴۲۴۶ پوند در فرانسه). با استفاده از این رابطه آماری می توان، تعداد احتمالی مشاغل ایجاد شده در یک سال معین بر آورده کرد. برای نمونه، می دانیم که در ۱۹۹۴، کل سرمایه گذاری مستقیم شرکت های ژاپنی در این کشورها برابر با ۴۰ میلیارد دپوند بوده است. تخمین مشاغل ایجاد شده در زیر به دست می دهیم.

تعداد مشاغل ایجاد شده در ۱۹۹۴		
کشور	میزان سرمایه گذاری	بر آورده مشاغل ایجاد شده
بریتانیا	۱۵/۲۶ میلیارد دلیره	۱۱۹۰۴۰
آلمان	۸/۸۲۵ میلیارد دلیره	۲۴۶۶۴۶
فرانسه	۱۳/۷۳۵ میلیارد دلیره	۸۷۱۳۵
اسپانیا	۲/۵۱۲ میلیارد دلیره	۳۷۰۲۳
کل چهار کشور	۴۰/۳۳۲ میلیارد دلیره	۴۸۹۶۶۲
مأخذ: Jetro White Paper on Foreign Investment, 1996, p.1.		

اگر بیش از ۴۰ میلیارد دپو ندر سرمایه گذاری مستقیم می توانند که کمتر از ۵۰۰ هزار فرصت شغلی ایجاد کند، و اگر تنها شیوه عملی کاستن از بیکاری، کوشش در راستای جلب این نوع سرمایه گذاری ها باشد، با توجه به سطح بیکاری در این کشورها، آینده بیکاران بسیار تاریک

ناروشن است. برای نمونه، در ۱۹۹۳ شمار بیکاران در این چهار کشور، ۱۲/۷۳ میلیون نفر بود.^۵ برای اینکه این میزان بیکاری به طور جدی کاهش یابد و برای نمونه به سطح ۸ میلیون نفر برسد، میزان سرمایه گذاری مستقیم خارجی باید به مرز ۴۰۰ میلیارد یورو برسد که البته چنین امکانی وجود ندارد. در نبود سیاست دیگری برای ایجاد اشتغال در اقتصاد، تداوم بیکاری گسترده به نظر اجتناب ناپذیر می آید. اگر در عین حال، مسئله افزایش تعداد کهنسالان (بازنشسته‌ها) را نیز در نظر داشته باشیم و از آن گذشته به محدودیت‌هایی که وجود پول واحد یورو، برای حکومت‌های عضو ایجاد می نماید، توجه نمایم، آن گاه پیش بینی پیداشدن مشکلات فزاینده در عرصه مالی عمومی اروپا چندان دور از انتظار نیست. در همه موارد، معادلات تخمینی ما از نظر آماری معنی دار و «قابل اعتماد» می باشد.

در پایان، به عنوان نتیجه گیری از مباحث ارائه شده، توجه خوانندگان را به چند نکته جلب می نمایم:

یادداشتها

۱. برای متن انگلیسی این مقاله با اندکی اضافات، ر. ک. به: A. Seyf: "Can More FDI Solve the Problem of Unemployment in the EU? A Short Note", **Applied Economic Letters**, January 2000
 ۲. برای اطلاع بیشتر، ر. ک. به: A. Seyf; "Can Globalisation and Global Localisation Explain Foreign Direct Investment? Japanese Firms in Europe", **International Journal of the Economics of Business** [forthcoming]; A. Seyf; "On the Importance of Knowledge Augmenting Research: An Empirical Investigation", Division of Economics, Staffordshire University, Working Paper, No. 2000.2; A. Seyf, "Japanese R&D in the European Union. Do the Independent R&D Centres Matter", in **Research Policy** [forthcoming]; A. Seyf: "Foreign Direct Investment: Global Search for Profits", unpublished; A. Seyf; "Why Do Japanese Firms Invest in Europe? A Comparative Analysis", unpublished.
 3. Japan External Trade Organization.
 ۴. در متن کامل این مقاله، یک مدل غیر خطی نیز مورد استفاده قرار گرفت که در نتایج حاصل از این بررسی تغییر چشمگیری ایجاد نکرد. در اینجا، برای اجتناب از اطاله کلام، فقط به ذکر مدل خطی بسنده می شود.
 5. The OECD, **Economic Outlook**, June 1997, p. A24.
 ۶. برای اطلاع بیشتر و آمار و ارقام، ر. ک. به: P. Shirlow, "Transnational Corporations in the Republic of Ireland and the Illusion of Economic Wellbeing", **Regional Studies**, Vol. 29, No. 7, November 1995.
 ۷. برای اطلاع بیشتر، ر. ک. به: Ahmad Seyf: "Foreign Direct Investment and Job Creation in the Host Locations: A Case Study of Small Euro-Zone Countries", paper presented to the 27th Annual Conference of International Business Studies, Glasgow, April 2000.
- مشاغل ایجاد شده، مشاغلی است که مستقیماً ایجاد شده اند ولی این احتمال وجود دارد که در نتیجه این سرمایه گذاری‌ها، تعدادی مشاغل جانبی نیز ایجاد شود. برای ما، به دلیل فقدان داده‌های آماری، بر آورد میزان این مشاغل جانبی امکان پذیر نبوده است.
- در ضمن، این احتمال عملی هم در میان است که در نتیجه این پروژه‌ها، شماری از شرکت‌های بومی که قادر به رقابت نبوده‌اند، ورشکست شده باشند و در نتیجه، میزان خالص مشاغل ایجاد شده، از آنچه بر آورد کرده ایم کمتر بوده باشد. به عبارت دیگر، ممکن است ایجاد مشاغل در بخش یا بخش‌هایی از اقتصاد با بیشتر شدن بیکاری در بخش‌های دیگر همراه بوده باشد. بررسی‌هایی که درباره تأثیر سرمایه گذاری در ایرلند انجام گرفته است، این احتمال را تأیید می کند.^۶
- بسیار مفید می بود اگر از میزان بارانه‌های پرداختی و تخفیف‌های مالیاتی آگاهی داشتیم می توانستیم میزان این نوع پرداخت‌ها را به ازای هر شغلی که ممکن است ایجاد شود، محاسبه کنیم. چنین اطلاعاتی در دسترس نبود، ولی لازم است که این وجه از مسئله مورد توجه قرار گیرد.
- بدون اینکه بخواهیم درباره مطلوبیت یا عدم مطلوبیت کلی سرمایه گذاری مستقیم خارجی بحث نمایم، که خود موضوع بسیار گسترده‌ای است، بر این اعتقادیم که سیاست تشویق سرمایه گذاری مستقیم